

AWLV-Nieuwsbrief – november 2009

Redactie: Joanneke Hees, Robert Hirschel en Martin van Rijn

nummer 26

Van de redactie

De werkgroep heeft het de afgelopen tijd meer dan genoeg te doen gehad. Allereerst zijn we natuurlijk druk bezig geweest met het opknappen en weer leefbaar maken van onze werkruimte na de brand. Dat kost nog heel wat tijd en moeite. En een lekkage in ons depot in de kelder van de gemeente in Leidschendam hielp ook niet echt.

Maar er waren ook veel leuke activiteiten waar wij onze werkgroep konden vertegenwoordigen: Open Monumentendag, de Vlietdagen en de tentoonstelling "Archeologie krijgt een gezicht", die in Wassenaar werd afgesloten. Maar gelukkig is er ondertussen ook nog wel tijd voor archeologische activiteiten: de uitwerking van de Frekeweg is in volle gang en er worden maar liefst twee publicaties voorbereid: een in Westerheem en een in het archeologieboek dat we samen met de Historische Vereniging Voorburg schrijven.

Bovendien hebben we sinds kort een eigen, zij het tijdelijke, gemeentelijk archeoloog, Lauren Bruning, en is er weer een nieuw stuk van het Kanaal van Corbulo opgegraven.

Kortom, de A WL V - Nieuwsbrief staat weer bol van het nieuws.

Joanneke Hees

Een opgeknapte werkruimte

In de vorige Nieuwsbrief vertelde ik over de schade die wij hadden geleden door brandstichting. Sindsdien is er door veel mensen heel hard gewerkt om de werkruimte weer bruikbaar te maken. Nadat eerst wekenlang een ploeg mensen van een gespecialiseerd schoonmaakbedrijf onze werkruimte en ons depot zo goed als mogelijk van roetsporen had ontdaan en had getracht de ergste brandlucht te verdrijven door het aanbrennen van speciale verf op de muren, is na de vakantie een aannemer aan de slag gegaan. Deze heeft eerst de onderdoorgang aangepakt en daar de leidingen en het plafond vernieuwd. Ook de wanden zijn opnieuw gestuukt. Binnen in de werkruimte is vervolgens eerst de elektrische bedrading vernieuwd, waarna een nieuw plafond is aangebracht. Door enkele leden zijn op de

werkavonden op woensdag de muren van de werkruimte opnieuw geveerd. Omdat onze inboedel vanwege alle werkzaamheden toch moest worden verplaatst, hebben wij van de nood maar meteen een deugd gemaakt en een groot stuk van het oude zeil in de werkruimte dat enorm te lijden had gehad van lekkages laten vervangen. Een stoffig en lastig karwei. Nog niet alles is op dit moment gedaan. Zo wachten wij nog steeds op een nieuwe voordeur, en een nieuwe achterdeur, terwijl er ook nog een ruit moet worden vervangen. Verder zijn er nog wat kleine reparaties die wij meteen maar laten uitvoeren nu daar de gelegenheid voor is.

Inmiddels staan de stellingen en de kasten weer bijna allemaal op hun plaats. Bij het inruimen van de stellingen proberen wij de vondst dozen zoveel mogelijk per opgraving te ordenen om het overzicht te kunnen bewaren. Voorlopig is er nog werk genoeg te doen, te meer daar binnenkort dat deel van de inboedel terugkeert dat thans nog is opgeslagen bij het schoonmaakbedrijf. Ik roep dan ook eenieder op om eens op de woensdagavonden binnen te komen en mee te helpen. En om u te verbazen hoe mooi alles er uitziet.

Wanneer de opknabbeurt van de werkruimte voltooid is en alles er weer helemaal goed uitziet, willen we dat vieren met een borrel. De datum daarvan staat nog niet vast, maar we houden u op de hoogte.

Robert Hirschel

Lekkage in ons depot bij de gemeente Leidschendam

Op maandag 17 augustus 2009 kregen wij van de gemeente de melding dat zich in de kelder in het servicecentrum in Leidschendam, waar de vondsten van de voormalige Archeologische Werkgroep Leidschendam staan opgeslagen, een lekkage had voorgedaan. Diverse kartonnen dozen met vondsten zijn daardoor deels vol met water komen te staan met alle gevolgen van dien. Gelukkig hadden Martin van Rijn en Toine van Wieringen in het verleden veel vondsten overgepakt in plastic kratten.

Tot op heden is men bezig de vondsten te drogen en op te bergen in de plastic kratten. De ergste troep is inmiddels opgeruimd, doch ook daar valt nog veel te doen.

Robert Hirschel

Vondstverwerking

Men zou uit het voorgaande bijna de indruk krijgen dat de vondstverwerking enige maanden heeft stilgelegen, omdat alle aandacht uit moest gaan naar de opruimwerkzaamheden. Gedeeltelijk is dat ook wel zo, doch wij hebben niet helemaal stilgezeten. In verband met het komende jubileumnummer van het tijdschrift *Westerheem* ter gelegenheid van het feit dat 50 jaar geleden de Vlaardingencultuur voor het eerst in Vlaardingingen is aangetroffen, hebben wij namelijk aangeboden om een artikel te schrijven over de opgraving aan de Frekeweg in Leidschendam in april 2008. Daarvoor moesten wel eerst de vondsten worden bekeken en zoveel mogelijk worden beschreven en gedetermineerd. Martin van Rijn die alle vondsten had schoongemaakt en opgeborgen, had ons al veel werk uit handen genomen door allerlei overzichten en tabellen te maken. Ook had hij al diverse scherven aan elkaar gelijmd. Om een goed beeld te krijgen wilde ik echter samen met Bert van der Valk, die had meegeholpen bij de opgraving en mee wilde schrijven aan het artikel, het materiaal ook zelf door onze handen laten gaan. Nadat wij eerst het bot grof hebben gedetermineerd, zijn wij met de scherven begonnen. Daarna moeten het vuursteen en ander gesteente nog worden bekeken. Vanwege het broze karakter van het aardewerk moet er uiterst voorzichtig worden gewerkt. Hoewel dit onderzoek nog niet is afgerond, is het wel al duidelijk dat er sprake is van meer dan een pot. Er zijn namelijk zeker vier verschillende randen gevonden. Ook is er een verscheidenheid aan baksels. Niet alleen de aard van de magering van de scherven verschilt van veel kwartsgruis naar weinig kwartsgruis en van grote stukken gruis naar uiterst kleine stukjes, ook is er soms een mengeling van kwartsgruis met stukjes aardewerk. Organische magering is uiterst lastig te constateren en komt bij de door ons bekeken scherven eigenlijk niet voor (misschien in een of twee gevallen). Ook de dikte van de scherven varieert nogal van heel dik tot relatief dun, waarbij de dikke scherven vooral bij grote potten horen en de dunne bij kleine. Het aardewerk is overigens niet alleen

afkomstig van potten. Tussen de scherven zitten enkele fragmenten van de voor de Vlaardingencultuur of Vlaardingengroep, zoals sommigen tegenwoordig plegen te zeggen, zo karakteristieke bakplaten. Dit zijn grote schijven met een diameter van zo'n 22 cm (meer tot 30 cm komt ook voor). Helaas ontbreken in het vondstmateriaal de zogenaamde kraaghalsflesjes, althans wij hebben ze niet herkend. Nu is de trefkans daarop, gelet op het toch relatief kleine aantal scherven (ruim over de 200), natuurlijk niet zo groot, maar het ontbreken daarvan kan ook een indicatie geven over de datering van de site. In de latere fase van de Vlaardingencultuur verdwijnen deze flesjes namelijk uit beeld. Over de exacte datering valt op dit moment slechts een indicatie te geven: 3100 – 3000 voor Chr.

De volgende stap in het uitwerken van de vondsten was het nummeren van de scherven waarna alles nu wordt uitgelegd om zo te proberen vondsten uit naburige kwadranten aan elkaar te passen. Dan moeten er natuurlijk ook nog enkele scherven worden getekend, zoals de randen en de archeologisch gezien bijna complete pot. Daar is Hans Ooms op dit moment mee bezig. Tot slot zijn onlangs enkele karakteristieke vondsten gefotografeerd door Jeroen Rooijackers, niet alleen voor de publicatie in *Westerheem*, maar ook voor het artikel dat binnenkort verschijnt in het archeologienummer in de reeks *Historisch Voorburg* van de Historische Vereniging Voorburg (zie verderop).

Wij hebben niet de illusie dat wij alle facetten van deze opgraving in ons artikel kunnen verwerken. Er blijven ongetwijfeld deelonderwerpen liggen waarover onze leden iets kunnen schrijven. Zo moet er zeker nog een keer naar het botmateriaal worden gekeken, omdat wij nu al weten dat onze selectie veel te grof is geweest. Inmiddels hebben wij literatuur gevonden die het determineren een stuk eenvoudiger maakt. Als het materiaal wat beter geordend is, kan een specialist er mogelijk nog wat bijzonderheden uit halen. Dus wie nog eens naar het botmateriaal wil kijken, is daartoe van harte uitgenodigd.

Robert Hirschel

Gemeentelijk archeoloog

Aangezien de prijzenswaardige plannen voor een regioarcheoloog voor Leidschendam-Voorburg, Voorschoten en Wassenaar nog steeds niet goed van de grond lijken te komen, gaan de individuele gemeenten nu tijdelijk op zoek naar een andere oplossing. In Wassenaar vervult Ab Waasdorp al een tijdje een dag per week de functie van gemeentelijk archeoloog en ook Leidschendam-Voorburg heeft nu onlangs tijdelijk een archeologe ingehuurd om ons bodemarchief in de gaten te houden. Deze functie wordt ingevuld door Lauren Bruning van archeologisch adviesbureau Hazenberg Archeologie in Leiden.

Lauren Bruning (foto: Hazenberg Archeologie).

Hoewel wij natuurlijk van harte toejuichen dat de gemeente iemand heeft ingehuurd voor het archeologiebeleid, is het wel te hopen dat binnen afzienbare tijd ook daadwerkelijk de geplande vaste regioarcheoloog en assistent zullen worden aangenomen.

Joanneke Hees

HVV-boek

Zoals u wellicht weet, brengt de Historische Vereniging Voorburg jaarlijks een themaboek uit over een onderwerp uit de Voorburgse geschiedenis. Dit jaar is dat thema de archeologie van Voorburg. Daarvoor heeft de redactie de hulp van de AWLV ingeroepen. Na de eerste overleggen over de inhoud van het boek enkele maanden geleden zijn de auteurs aan de slag gegaan en alle teksten liggen nu bij de redactie.

Het boek beoogt niet om een totaal overzicht te geven van de Voorburgse archeologie, maar na een algemene inleiding per periode volgt een aantal leuke krenten uit de pap, zoals de Vlaardingse-opgraving aan de Frekeweg, de Bronstijdhamer, het Romeinse meisje Gera en de gezichtsreconstructie die van haar is gemaakt door Maja d'Hollosy, het bronzen

vaatwerk van Forum Hadriani en de opgraving aan het Oude Haventerrein.

Naast enkele externe auteurs wordt het grootste deel van het boek geschreven door leden van onze werkgroep, te weten Wiard Beek, Wilco de Jonge, Robert Hirschel, Wim van Horssen, Alexandra Oostdijk en ondergetekende.

Aan de redactie van de HVV nu de schone taak om van de uiteenlopende bijdragen een samenhangend geheel te maken. We hopen dat het boek aan het einde van het jaar zal verschijnen. We houden u verder op de hoogte.

Joanneke Hees

Het Kanaal van Corbulo in Leidschendam

Onlangs is er wederom een stukje toegevoegd aan de puzzel van de loop van het Kanaal van Corbulo. Hoewel allang vermoed werd dat het kanaal ergens onder het Damplein door moest lopen, was het tijdens eerdere onderzoeken nog niet gevonden. Maar in september legden archeologen van Hollandia Archeologen het dan toch bloot in de bouwput van een parkeergarage op het Damplein.

In het profiel werden de sporen van zowel het Kanaal van Corbulo zelf als van een haaks daarop aansluitende waterloop uit de IJzertijd gevonden. Anders dan bij eerdere vondsten van het kanaal, zijn er deze keer geen resten van de houten beschoeiing aangetroffen. Wel vonden de archeologen dierlijk botmateriaal, inheems-Romeins aardewerk en IJzertijdvondsten.

De archeologen aan het werk op het Damplein (foto: Martin van Rijn).

Wethouder Houtzager heeft gezegd na te zullen denken over een manier om het kanaal zichtbaar te maken in de nieuwbouw van het Damplein.

Joanneke Hees

Bibliotheek 90 jaar

Op donderdag 10 september jl. hebben Robert Hirschel en Martin van Rijn in de bibliotheek in Voorburg samen een “Archeologieavond” verzorgd in het kader van het 90-jarig bestaan van de Bibliotheek Leidschendam-Voorburg. Tijdens een avondvullend programma heeft Martin eerst het een en ander verteld over de geologische opbouw van het gebied waar Voorburg en Leidschendam liggen. Aan de hand van een PowerPointpresentatie over de opgraving aan de Frekeweg heeft Robert daarna verteld hoe een archeologisch onderzoek wordt aangepakt en wat wij als werkgroep zoal doen. Martin had gezorgd dat er diverse vondsten te zien waren samen met kaartmateriaal en foto's van opgravingen. De bibliotheek had een aantal boeken over archeologie neergelegd. Helaas was de avond minder druk dan men op grond van de voorinschrijving had verwacht. De vijftien mensen die er waren, waren echter zeer geïnteresseerd en enthousiast. Wij kunnen dan ook terugkijken op een vruchtbare avond.

Robert Hirschel

Open Monumentendag

September en oktober waren drukke maanden voor de werkgroep. We hebben bij diverse gelegenheden de plaatselijke archeologie vertegenwoordigd. Op zaterdag 12 september was het Open Monumentendag. Natuurlijk waren wij weer met enkele leden vertegenwoordigd met een stand op de informatiemarkt in de Herenstraat. We hadden een goed plekje voor de ingang van Museum Swaensteyn.

Open Monumentendag (foto: Paul Baarslag).

Het thema van dit jaar was “Op de kaart”. Martin van Rijn had enkele oude kaarten van Leidschendam-Voorburg van Kruikius uit 1712 op groot formaat laten afdrukken en dat zag er erg mooi uit. Er was aardig wat interesse van

het publiek en we hebben er in elk geval weer een paar abonnees van onze Nieuwsbrief bij gekregen. Mensen vonden het vooral leuk te proberen op de oude kaarten de plek van hun huis terug te vinden.

Joanneke Hees

Vlietdagen

Een week later, 17 t/m 19 september, waren de Vlietdagen in Leidschendam-Voorburg, een groots evenement met allerlei uiteenlopende activiteiten op en rond het water van de Vliet. Het thema dit jaar was “Leve de Limes”. Op zaterdag streken de Romeinen dan ook in groten getale neer in Park Vreugd en Rust in Voorburg. Diverse Romeinse re-enactmentgroepen waren vertegenwoordigd, o.a. het Belgische Legio XI Claudia Pia Fidelis dat zijn tenten opsloeg in het park en enkele spectaculaire demonstraties gaf. Ook enkele plaatselijke bekenden, zoals Wim Jung, waren van de partij. Er was zelfs een echt huwelijk dat in Romeinse stijl werd voltrokken in de muziekkoepeel.

De soldaten van Legio XI in actie (foto: Paul Baarslag).

Het Romeinse schip Per Mare Ad Lauriam (foto: Paul Baarslag).

Op de Vliet voer het hele weekend de replica van de De Meern 1, het Romeinse schip dat in 2003 werd opgegraven in Leidsche Rijn, heen en weer tussen Leidschendam en Voorburg. Ook de gondelvaart 's avonds stond in het teken van de Romeinen. Op de hoek van de Herenstraat en de markt stond overdag de Romeinenbus van de bibliotheken en het Erfgoedhuis Zuid-Holland met een vooral op kinderen gerichte minitentoonstelling. Ook de AWLV was in Park Vreugd en Rust aanwezig met een stand, evenals Claudia Vandepoel van de Historische Keuken met haar hapjes en het Legermuseum uit Delft. Hoewel het Romeinengrasveld grotendeels aan het zicht werd onttrokken door de marktkramen, zorgde de uitgebreide persaadacht er toch voor dat het behoorlijk druk werd. We hadden bepaald niet te klagen over gebrek aan aandacht.

De AWLV-stand (foto: Paul Baarslag).

Voor de gelegenheid hadden we een Romeinse prijsvraag bedacht voor de kinderen, waar maar liefst 39 kinderen (en een paar volwassenen) aan hebben deelgenomen. Ze moesten een aantal scherven zien te koppelen aan foto's van compleet, vergelijkbaar vaatwerk. Dit bleek in sommige gevallen nog moeilijker dan gedacht, maar uiteindelijk bracht vrijwel iedereen het er goed vanaf. Na afloop hebben we twee winnaars getrokken uit de stapel inzendingen: de 1^e prijs ging naar Jasper Smit uit Voorburg. Hij kreeg het leesboek "Aanval op het fort" van Martine Letterie. De 2^e prijs, een magnetische Romeinse soldaat, ging naar Nino van Raamsdonk uit Rijswijk.

Al met al was het een zeer intensieve en geslaagde dag, die ons wederom enkele geïnteresseerden heeft opgeleverd.

Joanneke Hees

Afsluiting Pact-tentoonstelling "Archeologie krijgt een gezicht"

Zondag 18 oktober was helaas alweer de laatste dag van de tentoonstelling "Archeologie krijgt een gezicht", de rondreizende tentoonstelling van het Pact van Duivenvoorde over de archeologie van Leidschendam-Voorburg, Voorschoten en Wassenaar. De tentoonstelling werd in Wassenaar afgesloten met een dag vol activiteiten voor jong en oud. Ondanks het regenachtige weer kwamen er toch heel wat mensen naar de mooie locatie van Raadhuis De Paauw.

Er waren allerlei kinderactiviteiten georganiseerd, o.a. een bronsgieter (wel wat nat in het park), antieke muziek, spinnen en weven, vuursteen bewerken en potten plakken of kleien. Ook aan de volwassenen was gedacht: Maja d'Hollosy gaf een lezing over gezichtsreconstructies aan de hand van het voorbeeld van Gera, het Romeinse meisje uit Voorburg, dat in de tentoonstelling te bewonderen was. En Leendert Louwe Kooijmans onderhield het publiek uitgebreid over de vondsten van de vroegste bewoning van de kuststreek.

Kinderen bezig met kleien en scherven plakken (foto: Paul Baarslag).

Monique Deege van Bureau Communiqué, die de tentoonstelling had gemaakt, leidde ondertussen nog een paar geïnteresseerde mensen van de gemeente rond over de tentoonstelling.

Wederom was de AWLV samen met de Historische Keuken vertegenwoordigd met een stand. Vanwege het eerdere succes hebben we de Romeinse prijsvraag herhaald en uit de 9 inzendingen hebben we 2 winnaars getrokken: de 1^e prijs ging naar Britt van Loenen uit Wassenaar. Zij kreeg een magnetische middeleeuwse dame. De 2^e prijs ging naar Lara

Boon uit Gouda, die een magnetische Romeinse soldaat heeft ontvangen. Het was een mooie afsluiting van de tentoonstelling waar we met een aantal mensen een hele tijd hard aan hebben gewerkt. Veel inwoners van de drie gemeenten zijn warm gemaakt voor de geschiedenis van hun woonplaats en daar ging het om.

Joanneke Hees

Tentoonstelling dolmens in Hunebedcentrum Borger

Eerder schreef ik in deze Nieuwsbrief over het boek dat ons overzeese lid Gajus Scheltema heeft uitgebracht over zijn onderzoek naar de dolmens van Jordanië. Nu is er naar aanleiding daarvan een tentoonstelling te zien in het Hunebedcentrum in Borger: "Hunebedden in de Oriënt". De dolmens uit Jordanië zijn namelijk globaal uit dezelfde tijd als de Nederlandse hunebedden, hoewel ze door een andere cultuur zijn gebouwd. In de expositie wordt door middel van panelen en tv-schermen uitleg gegeven over deze bijzondere prehistorische cultuur. Daarnaast zijn er voorwerpen uit de hunebedden van Jordanië te zien en is een hunebed op ware grootte nagebouwd. De tentoonstelling is nog te zien tot 31 januari 2010.

Voor de geïnteresseerden, het boek van Gajus, *Megalithic Jordan. An introduction and field guide*, is te koop in de museumwinkel van het Hunebedcentrum. Het is bovendien te bestellen op internet: <https://www.eisenbrauns.com>.

Joanneke Hees

Voorzitter AWLV: Kees van der Brugge
Oostvlietweg 12 B, 2266 BL Leidschendam
070-3272859

Secretariaat: mr Robert Hirschel
Rodelaan 155, 2272 SB Voorburg
070-3862998

Werkruimte: Van Naeltwijkstraat 9a,
2274 NV Voorburg
Werkavonden woensdag vanaf 20.00 uur.

E-mail adres van de redactie:
joanneke.hees@gmail.com